

של זה. אפשר גם שהיעדרו של ענין מוקדם בנושאו של ספר חדש מעין זה נעוץ בכך שקאנט עשוי בנקל להיחשב חשוב ומיושן, פיגום לרגליו של העולם המודרני, אבל פיגום ששעת שמיטתו היתה ועברה מכבר— עם הגל ומארקס, אולי עם סארטר, או לכל המאוחר עם ויטגנשטיין וקארנאפ. קל גם ביותר לקורא העברי, שאולי זכה להיכרותו הקובעת עם פרשנות על קאנט באמצעות ספרו המעולה של פרופ' ש.ה. ברגמן, לעצב לו תפיסה של קאנט כמי שהסיר מן הפילוסופיה את הגבב המיטאפיזי של מלים עלומות-משמעות, וכמי שכיונה לקראת הבנת ההכרה וגבולותיה בתור הבנת משפטי-הלשון שבהם הכרה זו מתנסחת; זוהי דרך מקובלת להבנת קאנט כבעל תורת ההכרה המודרנית: תורה שכולה אקספליקציה עצמית המצטנעת בגבולותיה, ומכירה בצער רב שהמושגים האונטיים העל-חושיים הם כלולים בה מתפקדים כמושגי-גבול, כאפשרויות שהאמונה בהתקיימותן מסייעת לכל היותר לחיי-המעשה המוסריים של האדם.

בא ספרו של ירמיהו יובל והופך סברה זו על פיה. לטענתו, העומדת על ראייה-לעומק של האופציות הפילוסופיות הכלולות בקאנט, חלקית אף דלה היא הבנת תורתו בחינת מחסום סופי בפני כל מיטאפיזיקה לעתיד. חלקית היא באשר אין לה עגינה בטקסט של שלש ה'ב'קרות', דלה היא בהתעלמותה מעושר-המתחים שעליהם היא נבנית; ובייחוד פונה יובל כנגד המעטת-דמותו של הפן המיטאפיזי שבתורת-ההכרה הקאנטית, המעטה שמפליגים בה כיום הרבה: מתוך חסד-של-אמת ומרוב הוקרה נוהגים לא פעם למחול לקאנט על כל מה שאינו מתישב יפה בתורתו עם תביעות הפוזיטיביזם הלוגי והפילוסופיה האנאליטית, דבר המטשטש לא רק את כל עמקותיה של העמדה הקאנטית אלא גם את קוצר-ידיה של הפילוסופיה החדשה האנגלו-סקסית. גילויי-הפנים החדש של יובל בקאנט הוא, בעצם, הבהרתן של מגמות הפילוסופיה של הדורות האחרונים; בכך העניין היוצא-מגדר-הרגיל הצפון בספר זה. התעמקותו של יובל בקאנט, שהיא מקור-

למצוא דיפרנציאציה בהתנהגות ודעות לפי בחנים כלשהם אם כוללים במחנה השמאל גם את הגופים הפוליטיים מרק"ח ועד מפא"י וגם את דעותיהם המוצהרות, ואם נוסף לכך משתמשים בבוזן כה מפוקפק כגון האם אתה מעדיף גישה סוציאליסטית על גישה קאפיטליסטית. אף אותם מומחים מעטים העוסקים בגישות אלו מודים כי אינם יודעים בדיוק מה משמעותן; הקהל שבשוק לא כל שפן. מימצא אחד שאולי יש בו ענין או תוקף כלשהו מיחס עוצם של דעות והתנהגות "ימניות", כלומר "לאומניות", ביחס ברור לרובד סוציו-כלכלי ירוד, ונוסף ל"לאומנות" אפשר למצוא ברבדים הנמורים אדישות רבה. מעניין שמחברנו, הבא מחוגי הקיבוץ הארצי, מעניק לעתונות הישראלית ציון גבוה על מסירת אינפורמציה פוליטית ארצית ובינלאומית, על הישמרות מסנסאציוניות, על בקורת המימשל, וכן על התגברות על מכשולי הצנזורה הפורמליים. כל המכיר עתונות מערבית יצטרף להערכה חיובית זו. ויש לציין כי העתונות הישראלית, המיוחדת בכך שיותר ממחציתה מפלגתית, יש בה חופש רב, ולעתונות המפלגתית יש בה משקל נגדי מכופד בדמות עתון-בוקר בלתי-תלוי ושני עתוני-ערב שתוך כדי תחרות העלו את רמתם.

בסיכום: ספר זה, אף שהוא מתגונן ולכן מטשטש מעט, באשר לדעת-הקהל בקיבוץ (שהרי יש חלק בלתי-וולונטארי ניכר בהווי-החיים של הקיבוץ), הריהו יכול למלא תפקיד מועיל הן בהגישו לקורא את תורת הקומוניקציה והן בעשותו בה שימוש לענייני הארץ.

יב"א

קאנט וחידוש המיטפיסיקה

לא זרה הסברה שספר נוסף על קאנט יכול שיהיה בו ענין מועט בלבד לקורא שאיננו שרוי רזבו-ככולו בסוגיות מקומיות במשנתו

* ירמיהו יובל: קאנט וחידוש המיטפיסיקה; מוסד ביאליק, ירושלים, 1973; 355 עמ'.

רית ומחדשת בפני עצמה, יש לה מגמה ברורה של הבהרה אקטואלית בלא להיתפס לפולמוסיות מצד אחד—ולסופיסטיקה מצד שני. הישגו ימשוך את לבם של אוהבי הפילוסופיה.

בעיקר מעמיד יובל את עמדתו של קאנט על המיתח בין האיבחון של גבולות ההכרה הנסיונית לבין המודעות המתמדת של קיומו של אינטרס מיטאפיזי, אנושי-תבוני בתכ"לית, שאינו עשוי לבוא על סיפוקו למרות האיבחון הנ"ל, מהיותו שאיפה לטוטאליות. מיתח זה, המתנסח אצל יובל במונחים של "לוגוס" מול "ארוס", מהותי הוא לחוויה האנושית, אבל אפשר לו שייעדר מתרבויות ידועות; היעדרו בתרבות שסבבה את קאנט הוא שמקנה ממד של חשיבות עליונה לאספקט המיטאפיזי דווקא של תורת-ההכרה שלו; היעדרו בתרבות-המערב כיום (לפחות זו הנגלית מבעד לפילוסופיה האנגלו-סקסית) הוא שצריך להפנות את תשומת-לבנו מחדש, לאורו של קאנט, אל חומרת-מיגבלותיה:

"דיאגנוזה זו הולמת, בכמה מובנים, גם את זמננו, שגם בו נעשה הנסיון להשתיק שאלות מיטפיסיות, וגם זה לא מתוך 'קלות-ראש' אלא מתוך החרפתה של הרוח הבקרתית. אולם הדרך החדשה המוצעת כדי להתגבר על השאלות המיטפיסיות, שהיא דרך הבירור הלשוני, ספק אם יש בכוחה למנוע את הסתירה והניגוד ברוח המתפלסף, ואולי, כמו שחשב קאנט על התקדימים של זמנו, היא דווקא מגבירה קרע זה. גם אם יצליחו להראות שאין ביכולתנו לשאול שאלות מיטפיסיות בעלות-משמעות בלשונו הקיימת, או שאפשר לחבר שאלות מיטפיסיות בלשון אשר בה לא יהיו שאלות מיטפיסיות אפשריות בכלל, עדיין לא ברור אם עובדה זו לבדה תוכל לעקור את העמדה השואלת, עמדת היעדר האינטלקטואלי, השואף לעבור מעבר לכל תשובה חלקית הניתנת לו, הנעוצה כנראה בעצם הקיום האנושי, ואשר יש לראות בה גורם דינאמי, אינ-טרסננטי, השייך לעצם משמעותה של 'תבוניות'... ההתעלמות מן הארוס תיעשה

בשמו של אינטלקטואליזם דייקן וסימפאטי השואף להימנע מפטפט, אך מחמיץ בתוך זה את המוטיבים שהוליכו בכל הדורות לפטפט זה, ומוותר מראש על כוחו של הלוגוס—בשום גירסה שהיא—לעצב אותו תחום של חיי האדם הנקבע על-ידי תודעת-סופיותו והתמיהות והאינטרסים הכרוכים בה... אכן, כל זה אינו נאמר כטענה-לסתור אלא כניתוח המשמעות התרבותית של 'המהפכה הלינגוויסטית' וכהצבעה על קירבתה לניתוחו של קאנט לגבי זמנו שלו". (חלקים מהערה 11, ע' 35)

מעניין מאד לראות איך יובל מגיע לאקטואליזציה של קאנט באמצעות מושג ה"ארוס", מושג שאין להפרידו ממשנתו של מרקוזה. מרקוזה דוחה את הפילוסופיה האנגלו-סקסית משום שהיא עומדת על תיאור והסברה של עובדות-רוח-ולשון הנתפסות כסטאטיות, משום שאינה מניחה מקום לשאיפה המתמדת אל מעבר לקיים; ואילו בדיונו של יובל, באמצעותו של קאנט, מוחזרת למושג ה"ארוס" משמעותו האפלטונית ומסולקת ממנו כל אפשרות להבינו בהקשר של מהפכה חברתית מתמדת. כך מועמקת לא רק משמעותה של העמדה הקאנטית בתוך מרחב האפשרויות הפילוסופיות אלא גם משמעות עמדתו של הרברט מרקוזה (שלמעשה לא נזכר כלל בספרו של יובל).

את משמעות המיטאפיזיקה הקאנטית מאושש יובל בכליו של מי שהפנים וסינתזו את שלוחותיו השונות של האקסיסטנציאליזם הגרמני והצרפתי, כמו את המשנות החדשות בפילוסופיה-של-המדעים (קון ואחרים); בכך מעשיר הוא את קאנט בראייה שלא די שדומה כי מעניינת היא יותר אלא גם נכונה עובדתית יותר מזו המבקשת לראות בקאנט מעין "ברקלי ללא אלוהים", כלומר—בעל פילוסופיה אידיאליסטית שאין לה דבר שיוכל להצילה, בעצם, מגפילה לכלל סוליי-פסיוזם. לגבי קורא שאין לו ענין רב בעובדות על קאנט, חשוב מכל הוא זה שהפילול האקסיסטנציאליסטי המצוי בגישתו של יובל מקנה לקאנט כוח מודרני בלתי-צפוי, וליובל עצמו סגנון של לשון ומחשבה מרגשים

ששרירותן של הקטגוריות וכל הכרוך בכך
נעשה

"ביודעין ובמתכוון, מתוך אמונתו הבי-
קורתית שאותו אידיאל אורגניסטי מופשט
אינו ניתן לביצוע לגיטימי ולכן ראוי
לסגת ממנו... אין כל זרות או חריגה
בכך, שהוא משלים עם קיומו של יסוד
של כהות אטומה גם בתוך השיטה והמי-
תודה של המיטאפיסיקה עצמה... נכון
שהאיפה המיטאפיסית העליונה כוללת
בתוך מטרתה טוטאליזציה שקופה ואורג-
נית; אולם ההליכה אחרי גילוי זה של
השאיפה המיטאפיסית תסתיים בשיגעון
אינטלקטואלי... יסוד מוסד בהתפלספות
הקאנטית היא יכולת הרוח להגביל ולווסת
באופן אוטונומי את כל שאיפותיה המי-
טאפיסיות—פעולה שמכוחה זוכה היא
לחירות אמיתית ולסיפוק ממין חדש. לכן
השלמתו של קאנט עם כשלון הדדוקציה
השלמה ועם נוכחותה ההכרחית של מיתודה
תיאורית במיטאפיסיקה אין בה פגיעה
באורח מחשבתו המקובל, אלא זה בטוי
ליסוד מהותי ועמוק של התפלספותו"
(ע' 326).

ל.ד.

ועירניים. האינטרס המיטאפיזי בתורתו של
קאנט מוצג באמצעות שתי הדגשות שהן
בגדר חידוש ניכר לגבי הגישות המקובלות.
כך טוען יובל, ומשכנע בראיותיו, שאם גם
בסופו של דבר העמיד קאנט את אפשרותו
של יש על-נסיוני כדבר שנותן מקום למוסר
ולתקוה-לאושר, הרי את צעדו הראשון
לכיגון אפשרותו של עולם על-נסיוני עשה,
בחנית קדימה לוגית, משום שהכיר במלוא
העומק את האינטרס המיטאפיזי, זה הטבוע
בהוויה האנושית לא פחות משטבועים בה
המבנים המעצבים חומר-תחושה בדמות מע-
רכת סדורה של ידע, שאין לנו ברירה אלא
להבינה כמציאות האחת הנתונה לנו. באותו
ענין, בדרך מחקר אליפטי של הבקורת
הראשונה, מגיע יובל אל החידוש שבפרק
רב-הרושם המסיים את הספר, "רביזיה של
ה'כשלון' הקאנטי". כאן הוא מטפל בדבר
שנחשב אבן-נגף לכל השיטה הקאנטית, הוא
הפער שבין הצהרותיו המיתודיות של קאנט
ובין מה שהצליח לבצע (והכוונה היא בעיקר
לחילוץ השרירותי של קטיגוריות השכל
מתוך צורות המשפט האריסטוטליות). פרק
זה, שיש בו כוח-נפץ של ממש לגבי תלמי-
דים מובהקים של קאנט, מעלה את הרעיון